

Взаємодія оперативних підрозділів Національної поліції під час протидії злочинам у сфері банківських електронних платежів / Д. Й. Никифорчук, М. В. Кобець, В. Д. Никифорчук. *Вісник Національної академії прокуратури України*. Київ, 2018. № 4 (56). С. 105-116.

УДК 336.747:004:343.359

Никифорчук Дмитро Йосипович,
завідувач кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор
полковник поліції, м. Київ,
e-mail: dimanik@outlook.com

Никифорчук Дмитрий Йосипович,
заведующий кафедры оперативно-розыскной
деятельности Национальной академии
внутренних дел, доктор юридических наук,
профессор, полковник полиции, г. Киев

Nikiforchuk Dmitry Yosypovych,
head of the chair of operative-detective activity
of the National Academy of Internal Affairs,
doctor of law, professor, colonel of the police, Kiev

Кобець Микола Вікторович,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник, м. Київ
[orsid.org/0000-0002-2233-0946](https://orcid.org/0000-0002-2233-0946),
e-mail: mv.kobets@urk.net

Кобец Николай Викторович,
доцент кафедры оперативно-розыскной
деятельности Национальной академии
внутренних дел, кандидат юридических наук,
старший научный сотрудник, г. Киев

Kobets Mykola Viktorovich,
associate professor of the chair of operative-
detective activity of the National Academy of
Internal Affairs, Ph.D in law, senior researcher
fellow, Kyiv

Никифорчук Вадим Дмитрович,
головний спеціаліст Державного бюро
розслідувань, м. Київ
[orsid.org/0000-0003-4406-7349](https://orcid.org/0000-0003-4406-7349),
e-mail: vadym.nyk@ukr.net

Никифорчук Вадим Дмитрович,
главный специалист Государственного бюро
розследований, г. Киев

Nikiforchuk Vadim Dmitrievich,
the main specialist state Bureau of investigation, city
Kyiv

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ БАНКІВСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ.

Метою цієї статті є аналіз взаємодії підрозділів Національної поліції України під час протидії злочинів, учинюваних у сфері банківських електронних розрахунків та платежів. Розглядається питання щодо участі фахівців у галузі фінансів, комп'ютерних технологій, телекомунікації під час проведення оперативно-розшукових та слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із збиранням значимої інформації про злочини, учинювані з використанням банківських електронних платіжних засобів і систем. Проте перелік відповідей, які можуть надати ці фахівці для всебічного розслідування цього виду злочинів не охоплюють у повній мірі. У зв'язку з цим пропонується формувати новий вид експертизи – експертизи технологій і систем електронних розрахунків.

Відповідно актуальність теми зумовлюється як її недостатньою науковою розробленістю на сьогодні, так і значною практичною значимістю для діяльності з виявлення і розкриття злочинів, учинюваних у сфері банківських електронних розрахунків та платежів.

Наведена у статті інформація допоможе працівникам правоохоронних органів, зокрема, які протидіють економічним злочинам ефективно вирішувати організаційні питання під час розкриття та розслідування злочинів у сфері банківських електронних платежів.

Ключові слова: електронні гроші, платежі, взаємодія, оперативні підрозділи, протидія злочинам, підрозділи поліції, розслідування злочинів.

Целью этой статьи является анализ взаимодействия подразделений Национальной полиции Украины во время противодействия преступлениям, совершаемым в сфере банковских электронных расчетов и платежей. Рассматривается вопрос об участии специалистов в области финансов, компьютерных технологий, телекоммуникации при проведении оперативно-

розыскных и следственных (розыскных) действий, связанных со сбором значимой информации о преступлениях, совершаемых с использованием банковских электронных платежных средств и систем. Однако перечень ответов, которые могут дать эти специалисты для всестороннего расследования этого вида преступлений не охватывают в полной мере. В связи с этим предлагается формировать новый вид экспертизы - экспертизы технологий и систем электронных расчетов.

Поэтому актуальность темы обусловлена как ее недостаточной научной разработанности сегодня, так и в значительной практической значимости для деятельности по выявлению и раскрытию преступлений, совершаемым в сфере банковских электронных расчетов и платежей.

Приведенная в статье информация поможет работникам правоохранительных органов, в частности, противодействующие экономическим преступлениям эффективно решать организационные вопросы во время раскрытия и расследования преступлений в сфере банковских электронных платежей.

Ключевые слова: электронные деньги, платежи, взаимодействие, оперативные подразделения, противодействие преступлениям, подразделения полиции, расследование преступлений.

The purpose of this article is to analyze the interaction of units of the National Police of Ukraine during counteraction to crimes committed in the field of electronic banking and payments. The issue of the participation of specialists in the field of finance, computer technologies, and telecommunications in the conduct of operational-search and investigative (investigative) activities related to the collection of significant information on crimes committed using electronic payment means and systems. However, the list of answers that these experts can provide for a comprehensive investigation of this type of crime does not fully cover. In connection with this, it is proposed to form a new type of expertise - expertise of technologies and electronic settlement systems.

Therefore, the relevance of the topic is due both to its inadequate scientific elaboration today, and to considerable practical importance for the activities to

identify and uncover crimes committed in the field of electronic banking payments and payments.

The information provided in the article will help law enforcement officers, in particular, counteract economic crimes, effectively solve organizational issues during the disclosure and investigation of crimes in the field of electronic banking payments.

Key words: electronic money, payments, interaction, operational units, counteraction to crimes, police units, investigation of crimes.

Успіх та результативність діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України щодо протидії злочинам, учинюваних у сфері банківських електронних платежів значною мірою залежить від добре налагодженої взаємодії між ними та іншими суб'єктами правоохоронної діяльності. Оперативні підрозділи Національної поліції України діють не автономно, а в системі правоохоронних органів, зокрема і тих, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Крім того важливе значення має взаємодія оперативних підрозділів Національної поліції України із іншими, крім правоохоронних суб'єктів, органами, зокрема органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, відомствами, зокрема Національним банком України, державними і недержавними банківськими установами та окремими громадянами. Отже, використання оперативними підрозділами Національної поліції можливостей цих суб'єктів (як внутрішніх, так і зовнішніх) свідчить, з одного боку, про їх професіоналізм, з іншого – про результативність сумісної правоохоронної діяльності.

Під час протидії злочинам, учинюваних у сфері банківських електронних платежів оперативні підрозділи поліції у переважній більшості випадків співпрацюють із: слідчими апаратами, черговими частинами, дільничними офіцерами поліції, експертними та криміналістичними підрозділами, оперативно-технічними підрозділами, підрозділами оперативних служб, патрульною службою, підрозділами охорони, підрозділами міграційної роботи, підрозділами інформаційно-аналітичної підтримки, ювенальної роботи. Розглянемо особливості взаємодії з цими суб'єктами в межах внутрівідомчої взаємодії детальніше.

Так, найтісніше працівники оперативних підрозділів взаємодіють із *слідчими*. Наприклад, у межах кримінального провадження, згідно статті 41 КПК України, оперативні працівники обов'язково виконують письмове доручення слідчих та здійснюють відповідні слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії [1]. Також оперативні працівники надають інформацію слідчим про негласно отримані фактичні дані щодо протиправних дій підозрюваних чи обвинувачених та інші обставини, що сприяють розслідуванню злочинів. До найпоширеніших видів такої взаємодії необхідно віднести такі: спільна робота щодо висунення версій; взаємне інформування (обмін необхідною інформацією); участь в охороні місця події, встановленні свідків і потерпілих, затриманні підозрюваних; виконання оперативним підрозділом доручень слідчого; оперативно-розшукове сприяння слідчому при проведенні слідчих (розшукових) дій і проведенні криміналістичних експертиз; спільна діяльність у межах постійно чи тимчасово діючих слідчо-оперативних груп [6].

Взаємодія під час протидії злочинам, учинюваних у сфері банківських електронних платежів здійснюється також між оперативними підрозділами, зокрема захисту економіки, як основний суб'єкт, який здійснює розкриття цього виду злочину та підрозділами кіберполіції як спеціалісти у сфері інформаційно-телекомунікаційних технологій. Одне із головних завдань Департаменту захисту економіки Національної поліції, відповідно наказу Національної поліції України від 7 листопада 2015 р. № 81 "Про затвердження Положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України", - виявлення, запобігання та припинення злочинів у сфері економіки. Слід зазначити, що протидія злочинам, у сфері банківських електронних платежів відносять до економічних злочинів. При цьому працівники цього підрозділу, згідно пункту 16 цього наказу, виконують таку функцію, а саме: організовує взаємодію з органами досудового розслідування, підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, науково-дослідними установами системи Національної поліції України при здійсненні оперативно-службової діяльності, у тому числі за конкретними злочинами [7]. Водночас на Департамент кіберполіції Національної поліції України, відповідно наказу Національної поліції України від 10 листопада

2015 р. № 85 "Про затвердження Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України", покладаються такі завдання: участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо попередження та протидії кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, учинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку та сприяння в порядку, передбаченому чинним законодавством, іншим підрозділам Національної поліції України у попередженні, виявленні та припиненні кримінальних правопорушень. При цьому відповідно до покладених завдань Департамент реалізує такі функції, зокрема:

визначає, розробляє та забезпечує реалізацію комплексу організаційних і практичних заходів, спрямованих на попередження та протидію кримінальним правопорушенням у сфері протидії кіберзлочинності;

у межах своїх повноважень уживає необхідних оперативно-розшукових заходів щодо викриття причин і умов, які призводять до вчинення кримінальних правопорушень у сфері протидії кіберзлочинності;

визначає основні напрями роботи і тактики оперативно-службової діяльності у сфері протидії кіберзлочинності;

уживає передбачених чинним законодавством заходів зі збирання й узагальнення інформації стосовно об'єктів, що становлять оперативний інтерес, у тому числі об'єктів сфери телекомунікації, інтернет-послуг, банківських установ і платіжних систем з метою попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень;

створює та забезпечує функціонування цілодобової контактної мережі для надання невідкладної допомоги при розслідуванні злочинів, пов'язаних з комп'ютерними системами та даними, переслідуванні осіб, що обвинувачуються у вчиненні таких злочинів, а також збирання доказів в електронній формі [8]. Тобто вони можуть надавати інформацію працівникам Департаменту захисту економіки або слідчим про вихідні контакти IP-адреси комп'ютерів, з яких здійснилось проникнення у банківські платіжні системи.

Обслуговуючи певну територію, працівники оперативних підрозділів перш за все взаємодіють з працівниками *Департаменту організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування та чергової служби*. Так, в разі надходження до організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування відомостей про підготовку чи вчинення злочинів, повідомляється відповідному оперативному працівнику, який інформує чергового про здійснення оперативно-розшукових заходів щодо перевірки отриманих відомостей, попереджає про можливе надходження конфіденційної інформації від осіб, які сприяють виконанню оперативно-розшукових завдань. Оперативні працівники забезпечують своєчасне надходження до чергової служби даних про прикмети підозрюваних, ознаки викрадених предметів злочину, контролюють, щоб ці відомості були внесені до відповідних обліків органів поліції.

Дільничні офіцери поліції у взаємодії з працівниками оперативних підрозділів провадять на дільницях систематичну роботу для виявлення осіб та фактів, які становлять оперативний інтерес, використовуючи з цією метою осіб, які можуть повідомити про вчинювані правопорушення, представників громадськості. При здійсненні першочергових оперативно-розшукових заходів дільничні офіцери поліції забезпечують охорону місця події, виявляють свідків, затримують підозрюваних. За узгодженням із працівниками оперативних підрозділів й разом з ними в разі потреби здійснюють переслідування та затримання злочинців. Дільничні офіцери поліції інформують оперативних працівників про "Інтернет клуби", "комп'ютерні клуби" та інші об'єкти на території їх обслуговування, осіб, які працюють на таких об'єктах, та інших осіб, які можуть бути причетними до вчинення злочинів у банківській сфері із застосуванням електронно-обчислювальної техніки (комп'ютерів) та інших інформаційно-телекомунікаційних засобів.

Працівники оперативних підрозділів, також, взаємодіють із *суб'єктами процесуальних дій*, що залучають до огляду місця події цього виду злочину. Особливістю провадження процесуальних дій (слідчих (розшукових) дій) цього виду злочину є: огляд місця події, що полягає в огляді не тільки місце де знаходився підозрюваний в момент вчинення злочину чи в момент виявлення

його місцезнаходження, а й місцезнаходження потерпілого, місцезнаходження апаратних і програмних засобів, які безпосередньо використовувались для вчинення злочину, за винятком транзитних серверів, які передають дані при пересиланні їх в мережі Інтернет; огляд предметів, документів, що передбачає використання сучасних експертних апаратно-програмних комплексів; обшук (в житлі, в інших приміщеннях, особисто – для пошуку знаряддя злочину, предмети, що відносяться до події злочину); виїмка (виїмці підлягають комп'ютер, інше апаратний засіб, інформація на носіях якого зараховують до події злочину, або безпосередньо самі ці носії інформації); отримання інформації про з'єднання між абонентами і (чи) абонентськими пристроями, встановлення IP-адреси комп'ютерів злочинця і потерпілого, порівняння цих IP-адрес з адресами місцезнаходження цих осіб в конкретні дати і час; залучення фахівців у сфері інформаційних-телекомунікаційних технологій; призначення експертизи у державних та недержавних експертних установ.

Стосовно залучення експертів та фахівців слід зазначити, що слідчі та оперативні працівники можуть залучати працівників Департаменту кіберполіції Національної поліції як фахівців у інформаційно-телекомунікаційній сфері та мережевих інформаційних технологій, оскільки на них покладена одна із відповідних функцій, зокрема, забезпечення функціонування локальних експертних лабораторій та мобільних груп швидкого реагування, призначених для залучення до місць вчинення кримінальних правопорушень, з метою зняття даних з носіїв інформації [8].

Враховуючи специфіку залучення експертів до злочинів у банківській сфері автори мають різні погляди. Так В.Д. Поливанюк наполягає на проведенні комплексної судово-бухгалтерської й програмно-технічної експертизи [3, с. 11]. Інші автори пропонують, у таких випадках, залучати фахівців у галузі судової комп'ютерно-технічної експертизи, інформаційних технологій і апаратно-комп'ютерних засобів [2]. Такі погляди вчених, пов'язані зі специфікою вчинення злочинів у банківській сфері, тобто інколи злочинці здійснюють проникнення до банківських мереж та систем за допомогою електронно-

обчислювальних машин (комп'ютерів) та засобів. У таких випадках доцільно залучати фахівців у цих напрямках.

Відзначимо, що під час проведення оперативно-розшукових та слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із збиранням значимої інформації про злочини, вчинені з використанням банківських електронних платіжних засобів і систем, необхідна участь фахівця в галузі фінансів, комп'ютерних технологій, телекомунікації тощо. Це пояснюється відсутністю у оперативних працівників та слідчих достатньої підготовки в сфері мережевих інформаційних технологій, апаратно-програмних засобів, і сталих уявлень про можливості судової комп'ютерно-технічної експертизи.

При цьому об'єктами судової комп'ютерно-технічної експертизи виступають пристрої обробки цифрової інформації, які мають оперативну енергозалежну або зовнішню незалежну пам'ять (комп'ютери, ноутбуки, цифрові фотоапарати, стільникові радіотелефони тощо), а також окремі пристрої пам'яті і носії інформації (компакт-диски, зовнішні накопичувачі на жорстких магнітних дисках, флеш-пам'яті тощо).

Вважаємо, що особливістю використання електронних платіжних засобів як проміжної форми існування грошей, особливості роботи електронної платіжної системи, повинні аналізувати носії спеціальних знань із сфери автоматизації фінансової діяльності, а саме сфери надання фінансових послуг за допомогою електронних платіжних засобів і систем. Ця сфера не перекривається компетенцією судово-бухгалтерської експертизи або судової фінансово-економічної експертизи. Нові задачі, що вирішуються, об'єкт і предмет дослідження зумовлюють потребу формування нового виду експертизи – експертизи технологій і систем електронних розрахунків, у процесі проведення якої будуть визначені наступні елементи: яка була використовувана електронна платіжна система; особливості договірних відносин користувача і системи; використовувані гарантії і їх валютний еквівалент; особливості уводу та виводу готівкових коштів, електронних грошей; порядок і специфіка обміну їх на титульні знаки; порядок обміну титульних знаків як усередині однієї системи,

так і між різними електронними платіжними системами; порядок і специфіка роботи віртуальних обмінних пунктів.

Оперативні працівники також взаємодіють з підрозділами *Державної поліції охорони*. Так, до працівників оперативних підрозділів надходять відомості про охорону об'єктів, зокрема фінансово-банківських установ. Поліція охорони інформує оперативних працівників про спроби проникнення на такі об'єкти, про умисне пошкодження охоронної сигналізації, а також про пов'язані з цим обставини. У свою чергу працівники оперативних підрозділів інформують охоронців про способи вчинення злочинних дій на таких об'єктах охорони.

Метою взаємодії оперативних працівників з підрозділами *Державної міграційної служби України* є виявлення осіб, яких оголошено у розшук, підозрюваних у вчиненні злочинів у банківській сфері, осіб, що використовують своє житло для зберігання комп'ютерних засобів для втручання у банківські мережі та системи. Проте отримання інформації про особу, тобто персональні дані у виді запиту, у цій службі здійснюється за рішенням слідчого суді, відповідно пункту 7 статті 7 Закону України "Про захист персональних даних" [4]. Інформацію про реєстрацію проживання особи на місцевому рівні можна отримати в органах місцевого самоврядування (районних, сільських).

Взаємодія працівників оперативних підрозділів із працівниками *патрульної служби* здійснюється у таких видах: спільна участь в охороні місця події; взаємне інформування; затримання осіб, які вчинили злочини; виявлення на маршрутах патрулювання та об'єктах, що розміщені поблизу них, розшукуваних злочинців.

Необхідність своєчасного одержання систематизованої інформації та інших даних оперативно-довідкового характеру з метою розкриття злочинів у банківській сфері зумовлює тісну взаємодію оперативних підрозділів з управліннями (відділами) *інформаційно-аналітичної підтримки*. Ефективність такої взаємодії багато в чому забезпечується своєчасним направленням оперативними підрозділами необхідних даних для формування інформаційних масивів.

Беручи до уваги те, що злочини у банківській сфері інколи вчинюються неповнолітніми, оперативні підрозділи взаємодіють з *ювенальною поліцією*. Так, оперативні підрозділи й ювенальна поліція з метою розкриття злочинів здійснюють взаємний обмін оперативною інформацією про осіб та факти, що становлять оперативний інтерес, провадять спільні оперативно-розшукові заходи в місцях скупчення неповнолітніх.

Під час *міжвідомчої* взаємодії оперативні підрозділи поліції з питань попередження та розкриття злочинів у банківській сфері співпрацюють із представниками кредитно-фінансового та банківського сектору, судами, прокуратурою, підрозділами Служби безпеки України, зокрема підрозділом протидії кіберзлочинам тощо, експертними установами та громадськістю, використовують в інтересах встановлення й затримання злочинців засоби масової інформації. Наприклад, під час проведення оперативно-розшукових заходів з метою попередження та розкриття злочинів у банківській сфері оперативні підрозділи взаємодіють із місцевим населенням, адміністраціями підприємств і установ, громадськими об'єднаннями, у тому числі і правоохоронної спрямованості. На нашу думку, всі можливі види взаємодії поліції із населенням можна згрупувати у такі умовні блоки: взаємне інформування про готування чи вчинення злочину, про осіб, причетних до злочинних дій; спільна організація і здійснення заходів щодо боротьби із злочинами; організація правового і спеціального навчання громадян, які бажають виконувати правоохоронні завдання. Під час попередження та розкриття злочинів у банківській сфері оперативні працівники взаємодіють із засобами масової інформації, розміщуючи у них інформацію про вчинені злочини, про осіб, які розшукуються, тощо.

Взаємодія з представниками кредитно-фінансового та банківського сектору й інших структур, учасників обігу банківських електронних платежів полягає в залученні працівників Національного банку України до проведення слідчих, оперативно-розшукових та перевірочних дій; отримання консультацій з боку працівників НБУ щодо спеціальних знань у сфері банківської справи стосовно виявлених правопорушень; спільне визначення місць знаходження

необхідних документів; технічна допомога працівників внутрішньобанківського підрозділу та ін. Не менш важливим є сприяння служби безпеки банку в налагодженні ділових зв'язків і одержанні інформації від інших банків, звідки або куди перераховувалися кошти в ході операцій, пов'язаних із злочинною діяльністю; взаємне консультування й інформування щодо сучасних методів виявлення і розслідування злочинів у банківській сфері та ін.

Оскільки злочини, учинювані у сфері банківських електронних платежів є латентними, то можна зробити висновок про значний вплив на ефективність протидії цього виду злочину суб'єктивних факторів, а саме: неналежним чином організованої взаємодії оперативних підрозділів поліції з банківськими установами та іншими суб'єктами обігу, служб і підрозділів поліції між собою тощо. Не в останню чергу на низьку ефективність оперативно-службової діяльності впливає відсутність ґрунтовних знань оперативних працівників та слідчих щодо нових способів шахрайства у банківській сфері з використанням комп'ютерної техніки, змін в тактиці злочинців, причин та умов, що зумовлюють використання нових технологій під час учинення злочинів, можливостей, що з'являються у злочинців внаслідок розвитку технічних засобів, комп'ютерного програмного забезпечення тощо. Створення в Україні остаточно сформованої системи електронних платежів вимагає застосування всіх необхідних заходів її захисту, що в свою чергу вимагає відповідного науково-теоретичного обґрунтування діяльності оперативних підрозділів, до компетенції яких відноситься розкриття зазначених злочинів.

За сучасних умов перед підрозділами захисту економіки та кіберполіції стоїть завдання вдосконалення механізму *взаємодії із зарубіжними колегами* у попередженні, виявленні та розкритті злочинів, учинюваних у сфері банківських електронних платежів. Одним із елементів такого співробітництва є взаємодія підрозділів захисту економіки та кіберполіції з Національним центральним бюро Інтерполу, що представляє Україну в Міжнародній організації кримінальної поліції. НЦБ Інтерполу координує взаємодію правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних держав з питань боротьби із злочинністю, яка має транснаціональний характер або виходить за межі країни. *Міжнародна*

взаємодія з правоохоронних питань здійснюється у таких видах: 1) виконання запитів і доручень у кримінальних провадженнях, справах оперативного обліку; 2) обмін оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою інформацією про злочини, що готуються або вчинені, і причетних до них осіб; 3) сприяння в проведенні оперативно-розшукових заходів і процесуальних дій; 4) обмін досвідом роботи, законодавчими і нормативними актами, навчальною та науковою літературою з питань правоохоронної діяльності; 5) надання допомоги у підготовці, перепідготовці і підвищенні кваліфікації кадрів; 6) сприяння у здійсненні транзитних перевезень спеціальних та інших вантажів; 7) обміну науково-технічною інформацією.

Отже, взаємодія між підрозділами та працівниками це один із головних чинників, що впливає на ефективність виявлення та розкриття злочинів, а також має велике значення під час планування, організації та проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. // *Голос України*. 2012. 19 травня (№ 90-91).

2. Лепеха О. М. До питання оперативно-розшукової характеристики карткової злочинності. *Науковий вісник Львів. держ. ун-т. вн. справ*. Львів. 2016. № 4. С. 270-278.

3. Поливанюк В.Д. Особливості розслідування злочинів, вчинених у банківській системі України з використанням сучасних інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / В.Д. Поливанюк. Київ : Київ. нац. ун-т вн. справ, 2008. 17 с.

4. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI // *Відомості Верховної Ради України*, 2010. № 34. Ст. 481.

5. Правові та організаційно-тактичні основи попередження і розкриття злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових речовин та бойових припасів : навчальний посібник / К.В. Антонов, С.В. Діденко, Н.Є. Філіпенко. Харків : Харків юридичний, 2009. 112 с.

6. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575.

7. Про затвердження Положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 07.11.2015 р. № 81.

8. Про затвердження Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 10.11.2015 р. № 85.